

ÖĞRETMENLERİN İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ DİN ANLAYIŞINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ (ADANA ÖRNEĞİ)

Tuğrul YÜRÜK*

Öz

Çalışmada Adana ilinde ilköğretim okullarında görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin yürürlükte olan din öğretimi programının programın din anlayışını yansıtıp yansıtmadığına yönelik görüşleri analiz edilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmenlerin yaşları, çalışma yılları ve programı inceleme durumları programın din anlayışının programa yansımalarına yönelik görüşlerini farklılaştırmıştır. Ancak öğretmenlerin cinsiyetleri, mezun oldukları program türü ve lisanüstü öğrenim görme durumları, programın din anlayışının programa yansımaları ile ilgili düşüncelerini farklılaştırmamıştır.

Anahtar Kavramlar- Din Eğitimi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının din anlayışı.

Abstract

Teachers' Views With Regard to the Religious Approach of the Primary Religious Culture and Ethics Course Program (The Case of Adana)

In this study, Religious Culture and Ethics Course teachers' attitudes towards religious understanding of religious education programs working in primary schools in Adana are analyzed. According to the survey, teachers' gender, years of work, type of program they graduated and the status of graduate education programs were not differentiated at their views with regard to the religious approach of program. However, the age and program review status of the teachers were differentiated their views towards the program's religious approach of program.

Key Words- Religious Education, the Primary Religious Education and Ethic Course Program, the Religious Approach of the Primary Religious Education and Ethics Course Program.

* Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, tyuruk79@gmail.com

Giriş

Örgün eğitimde gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetlerinin sınırlarını öğretim programları belirler. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin uygulayıcıları olan öğretmenler, bu süreçte kendilerine verilen öğretim programlarına uymakla yükümlüdür. Bu nedenle öğretmenlerin uygulayacakları öğretim programları ve programların dayandığı ilkeler ve öğrenme yaklaşımları hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Gömlüksiz, 2005: 350-351). Din öğretimi faaliyetleri için de bu durum çok önemlidir. Programların¹ başarılı olması için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin program hakkında bilgi sahibi olmaları ve programın sahip olduğu anlayışı özümsemeleri gereklidir.

Günümüzde ilköğretim okullarında Milli Eğitim Bakanlığının 28.12.2006 tarih ve 410 sayılı kararıyla uygulanmasına karar verilen ve 30.12.2010 tarih ve 328 sayılı kararla bazı değişiklikler yapılan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4. 5. 6. 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı uygulanmaktadır. Programda “Programın Temel Yaklaşımı” ana başlığı altında “Eğitimsel Yaklaşım” ve “Dinbilimsel Yaklaşım” alt başlıklarına yer verilmiştir. Programın dinbilimsel yaklaşımı, “*mezheplerüstü ve dinler açılımlı*” bir yaklaşım olarak belirtilmiştir. Bu çerçevede genel olarak İslam’ın dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken bu dinlerin ana kaynaklarına dayalı doğru bilgiler verilmesi gerekmektedir (İlköğretim DKAB Kılavuzu*, 2010: 12). Sadece İslam dini ile ilgili bilgilerde, bilgilerin doğru olmasının yanı sıra İslam dini içerisindeki farklı yorumları birleştirici olması temel ölçütler olarak belirlenmiştir. Ayrıca İslam dini ile ilgili verilen bilgilerin Kur’an ve sünnete dayalı olması gerekmektedir. Böylece İslam dini içerisindeki farklı yorumların uzlaşabilecekleri/ anlaşabilecekleri ortak bir bilgi zemini oluşturmak hedeflenmiştir (İlköğretim DKAB Kılavuzu, 2010: 10). Bu çerçevede, araştırmada programda hedeflenen dinbilimsel yaklaşımının programa yansıma durumu ile ilgili öğretmen görüşleri analiz edilmektedir.

Yukarıda özet olarak verilen dinbilimsel anlayış, ilköğretim okullarında uygulanacak olan din öğretimi programı için temel çerçeveyi belirlemektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin eğitim-öğretim sürecinde

- 1 Çalışmanın bundan sonraki kısmında “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı” yerine “program” ifadesi kullanılacaktır.
- 2 “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu” isimli çalışma bundan sonra kısaca “İlköğretim DKAB Kılavuzu” olarak anılacaktır.

**150 • ÖĞRETMENLERİN İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMININ DİN ANLAYIŞINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ (ADANA ÖRNEĞİ)**

bu çerçeveye içerisinde kalmaları ise beklenen durumdur. Bu yönüyle öğretmenlerin derslerini verimli bir şekilde yürütebilmeleri için öncelikli olarak söz konusu anlayış hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu noktada olumlu bir tutum içerisinde olmaları önem arz etmektedir. Aksi takdirde programın hedeflerinin ve çerçevesinin dışına çıkılacağı, programın din anlayışı ile öğretmenlerin sahip olduğu din anlayışı arasında uyumsuzluklar ortaya çıkacağı aşıkardır. Bunun bir neticesi olarak ise programın teoride öngördüğü din anlayışının pratiğe yansımada problemler yaşanabilecektir.

2006 yılında uygulanmaya başlanan ve halen yürürlükte olan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve programın sahip olduğu anlayışlar ile ilgili öğretmen görüşlerine başvuran farklı çalışmalar da bulunmaktadır. Işıkoğan ve Korukcu (2008), Diyarbakır ve Çorum il merkezinde görev yapan ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin program hakkındaki görüşlerini incelemiştir. Elde ettikleri sonuçlara göre, öğretmenler yeni programı benimsemekte ancak programın uygulamasında ve anlaşılmasında sıkıntılar yaşamaktadır.

Kaymakcan'ın (2009) Türkiye'nin farklı bölgelerinden 30 ilde görev yapan DKAB öğretmenlerinin program hakkındaki görüşlerinin tespitini amaçlayan çalışmasında; çoğulculuk konusunda öğretmenlerin genelde olumlu bir tutum içerisinde oldukları, değişime açık ancak ihtiyatlı muhafazakar bir anlayışı benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Karataş ve Tabak (2010), programa yönelik Afyonkarahisar'da görev yapan ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin görüşlerini analiz eden bir çalışmasında öğretmenlerin yeni programa uyum sağladıkları sonucunu elde etmiştir.

Zengin (2010), öğretmenlerin yeni DKAB programı ile ilgili aldıkları hizmet içi eğitim seminerlerinin birçok açıdan yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca programın temele aldığı yaklaşım ile ilgili olarak öğretmenlerin genellikle eğitimsel yaklaşımlara dair düşüncelerini ortaya koyduğunu, dinbilimsel yaklaşımla ilgili sadece bir öğretmenin görüş belirttiğini belirlemiştir. Bu durumu, dinbilimsel olarak öğretmenlerin öğretim geleneklerini devam ettirmiş olabileceklerinden veya programda belirtilen dinbilimsel yaklaşım ile ilgili öğretmenlerin bilgi sahibi olmamalarından kaynaklanabileceği şeklinde yorumlamıştır.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, öğretmenlerin programın farklı yönleri ile ilgili görüşlerinin ele alındığı görülmektedir. Bununla birlikte doğrudan programın temel yaklaşımları arasında yer alan programın din anlayışı ile ilgili öğretmen görüşlerini ele alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Araştırmada öğretmenlerin programın din anlayışının programa yansımaları hakkında ne düşündükleri tespit edilmeye çalışılarak din öğretimi ile ilgili program geliştirme çabalarına katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın temel problemi; *2006 yılında uygulanmaya başlanan ve halen yürürlükte olan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının din anlayışlarının programa yansımaları ile ilgili öğretmen görüşlerinin tespit edilmesidir.*

Hipotezler

1. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre programın din anlayışı ile ilgili görüşlerinde farklılaşma olmayacaktır.
2. Öğretmenlerin yaşları, programın din anlayışına yönelik görüşlerinde herhangi bir farklılık oluşturmayacaktır.
3. Öğretmenlerin görev yılları, programın din anlayışı ile ilgili görüşlerini farklılaştıracaktır.
4. Öğretmenlerin mezun oldukları program türü, programın din anlayışına yönelik görüşlerinde farklılaşma ortaya çıkaracaktır.
5. Öğretmenlerin lisansüstü eğitim yapma durumları, programın din anlayışı ile ilgili görüşlerini farklılaştıracaktır.
6. Öğretmenlerin programı inceleme durumları, programın din anlayışı hakkındaki görüşlerinde farklılaşma oluşturacaktır.

Evren-Örneklem

Araştırmanın evrenini Adana il merkezinde 2013-2014 ilköğretim okullarında görev yapan 251 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu öğretmenlere uygulanan ankete cevap veren toplam 201 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. 201 öğretmenin demografik bilgileri şu şekildedir:

Tablo 1. Örneklem Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	n	%
Erkek	93	46,3
Bayan	93	46,3
Cevapsız	15	7,5
Toplam	201	100

Örneklemede erkekler ve kadınlar eşit şekilde 93 (% 46,3) kişidir. Öğretmenlerin 15 (% 7,5)'i bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 2. Örneklem Yaşlarına Göre Dağılımı (RECODE)

Yaş	n	%
20-30	44	21,9
31-40	97	48,3
41 üzeri	49	24,4
Cevapsız	11	5,5
Toplam	201	100

Öğretmenlerin yaşlarıyla ilgili soruyu 190 (94,5) öğretmen cevaplamış, 11 (% 5,5) öğretmen cevaplamamıştır. Örneklem içerisinde 44 (% 21,9) öğretmen 20-30 yaş arasında, 97 (% 48,3) öğretmen 31-40 yaş arasında, 49 (% 24,4) öğretmen ise 41 yaş üzerindedir. Tablo 2'de görüldüğü üzere, yaş değişkeni; 20-30, 31-40 ve 41 üzeri şeklinde kategorik hale getirilmiştir. Türkiye'de öğretmenlik mesleğinin başlangıcı genelde 20'li yaşlarda olmakta ve yaklaşık 50'li yaşların sonlarına doğru da sona ermektedir. Bu nedenle yaklaşık 40 yıllık süreç üç döneme ayrılmış ve 20-30 yaş arasındaki öğretmenlerin gençlik döneminde, 31-40 yaş aralığındakilerin orta yaş döneminde, 41 yaş üzerindeki de daha ileri yaş döneminde olduğunun kabul edilebileceği varsayılmıştır.

Tablo 3. Örneklem Çalışma Sürelerine Göre Dağılımı (RECODE)

Çalışma Yılı	n	%
1-5 yıl	38	18,9
6-15 yıl	98	48,8
16-35 yıl	47	23,4
Cevapsız	18	9
Toplam	201	100

Öğretmenlerin çalışma süreleri ile ilgili soru 183 (% 91) öğretmen tarafından cevaplanmış. 18 (% 9) öğretmen tarafından cevaplanmamıştır. Öğretmenlerin 38 (% 18,9)'i 1-5 yıl arası, 98 (% 48,8)'i 6-15 yıl arası, 47 (% 23,4)'si 16-35 yıl arası çalışmıştır. Öğretmenlerin çalışma yılları ile ilgili soruda da öğretmenlerin çalışma yılları; 1-5, 6-15, 16-35 yılları arası olmak üzere

re üç kategori haline getirilmiştir. Bunun sebebi ise 1-5 yıl arasının öğretmenliğin başlangıç dönemi, 6-15 yıl arasının olgunlaşmaya geçiş dönemi, 16-35 yıl arasının da olgunlaşma dönemi olarak öngörülebileceğidir.

Tablo 4. Örneklemenin Mezun Olunan Lisans Programlarına Göre Dağılımı (RECODE)

Mezun olunan program	n	%
DKAB Öğretmenliği	70	34,8
İlahiyat Lisans	117	58,2
Cevapsız	14	7
Toplam	201	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 70 (% 34,8)'i DKAB Öğretmenliği, 117 (% 58,2)'si İlahiyat lisans programı mezunudur. Öğretmenlerin 14 (% 7)'ü bu soruyu cevaplamamıştır. Anket metninde mezun olunan program türü ile ilgili seçenekler arasında; DKAB Öğretmenliği Bölümü, İlahiyat Fakültesi Lisans Programı, Yüksek İslam Enstitüsü, İslami İlimler Akademisi, İLİTAM yer almaktadır. Bazı program türünden mezun olan öğretmenlerin sayısının analize elvermeyecek şekilde az olması nedeniyle belirtilen program türleri; DKAB Öğretmenliği ve İlahiyat Fakültesi Lisans Programı şeklinde iki kategoriye indirilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin Lisansüstü Eğitim Yapmalarına Göre Dağılımı

Lisansüstü eğitim yapma	n	%
Yapmadım	132	65,7
Yapıyorum/Yaptım	29	14,4
Cevapsız	40	19,9
Toplam	201	100

Araştırma örneklemini içerisinde yer alan öğretmenlerin 132 (% 65,7)'si lisansüstü eğitim yapmamış, 29 (% 14,4)'u ise halen yapıyor veya bitirmiştir. 40 (% 19,9) öğretmen ise herhangi bir cevap vermemiştir.

Veri Toplama Aracı

İlköğretim okullarında görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin programın din anlayışının programa yansımalarına yönelik görüşlerinin tespiti amacıyla programın din anlayışı ile ilgili programda yer alan bilgiler incelenerek ve alan uzmanlarından görüş alınarak 16 maddelik bir madde havuzu hazırlanmıştır. Öğretmenlerin 16 maddelik veri toplama aracına dörtlü likert ölçeğine göre cevap vermeleri istenmiş, veri toplama aracı

öğretmenlere uygulandıktan sonra da faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre 0,40'ın altında faktör yük değerine sahip maddeler atılmış geriye 11 madde kalmıştır. Veri toplama aracındaki maddelerin faktör yükleri 0,50 ile 0,68 arasında değişmektedir. Veri toplama aracının KMO değeri 0,82, Bartlett test değeri ise 527,955'tir. Bartlett testinin sonucu 0,05 düzeyinde anlamlı çıkmıştır ($p=0.000$). Ayrıca öğretmenlerin kişisel bilgilerini öğrenmek amacıyla 6 soru yöneltilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama aracı, Adana ilinde ilköğretim okullarında görev yapan 201 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenine uygulanmıştır. Öncelikle öğretmenlere araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmalarının araştırma için büyük bir katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Çalışmada cinsiyet, yaş, çalışma yılı, mezun olunan program türü, lisansüstü eğitim yapma ve programı inceleme durumu bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Bu değişkenlerin öğretmenlerin programın sahip olduğu din anlayışının programa yansımaya yönelik görüşlerini nasıl etkilediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Veriler çözümlenirken Independent-Samples T Testi ile One-Way ANOVA testleri kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Öğretmenlerin sahip olduğu bireysel özelliklerin programın din anlayışının programa yansımaya yönelik görüşlerini farklılaştırabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin programın din anlayışıyla ilgili görüşlerini farklılaştırabileceği düşünülen cinsiyet, yaş, çalışma yılı, mezun olunan program türü, lisansüstü eğitim yapma ve programı inceleme durumu gibi bireysel özelliklerden oluşan değişkenler dikkate alınarak ölçme aracındaki maddeler analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 6. Öğretmenlerin Programı İnceleme Durumlarına Göre Dağılımı

Programı İnceleme	n	%
Bütünüyle inceledim.	63	31,3
Kısmen inceledim.	101	50,2
Cevapsız	37	18,4
Toplam	201	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 63 (% 31,3)'ü programı bütünüyle incelediğini, 101 (% 50,2)'i kısmen incelediğini belirtmiş, 37 (% 18,4)'si de bu

soruya cevap vermemiştir. Kaymakcan'ın araştırmasında da ilk sırada programı kısmen inceleyenler (% 51,2) almakta, onları sırasıyla tamamen inceleyenler (% 38,5), incelemeyenler (% 9,4), inceleme gereği duymayanlar (% 0,9) takip etmektedir (Kaymakcan, 2009: 34). Görüldüğü üzere Kaymakcan'ın bulgularıyla yukarıdaki bulgular birbirine yakındır.

Tablo 7. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programının Din Anlayışına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Yüzde ve Frekans olarak Dağılımı

Programın din anlayışı	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Katılıyorum		Tamamen katılıyorum		Cevapsız		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İslam ilgili bilgiler verilirken Kur'an'a dayalı bilgilere yer verilmiştir.	7	3,5	6	3	110	54,7	77	38,3	1	,5	201	100
İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	9	4,5	36	17,9	127	63,2	24	11,9	5	2,5	201	100
Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	7	3,5	63	31,3	110	54,7	12	6	9	4,5	201	100
Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	12	6	73	36,3	90	44,8	23	11,4	3	1,5	201	100
İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	5	2,5	57	28,4	114	56,7	24	11,9	1	,5	201	100
İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	16	8	90	44,8	63	31,3	27	13,4	5	2,5	201	100
Aleviliğe yer verilmiştir.	2	1	15	7,5	135	67,2	43	21,4	6	3	201	100
İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	2	1	21	10,4	133	66,2	40	19,9	5	2,5	201	100
Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	5	2,5	29	14,4	130	64,7	32	15,9	5	2,5	201	100
Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	3	1,5	13	6,5	132	65,7	47	23,4	6	3,0	201	100
Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	17	8,5	72	35,8	84	41,8	20	10	8	4,0	201	100

Tablo 7’deki veriler “katılıyorum-tamamen katılıyorum”, “katılmıyorum-tamamen katılmıyorum” maddeleri birlikte incelendiğinde, programın din anlayışının programa yansımaları ile ilgili bir madde haricinde olumlu görüş bildiren öğretmenlerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Cevaplar ayrı ayrı değerlendirildiğinde, altı maddede olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin sayısının ikinci sırada olduğu anlaşılmaktadır. Olumsuz düşünen öğretmenlerin sayısının daha fazla olduğu madde; “İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.” maddesidir. “İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.” maddesinde öğretmenlerin çoğunluğunu oluşturan 90 (% 44,8) kişi bu düşünceye katılmadığını belirtmiştir. Olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin sayısının ikinci sırada olduğu maddelerden ilki; programda “İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken, o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.” maddesidir. 127 (% 63,2) kişi bu görüşe katıldığını, 36 (% 17,9) kişi ise katılmadığını belirterek ilk iki sırayı almıştır. Diğer bir madde; “Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.” maddesidir. Öğretmenlerin 110 (% 54,7)’u bu düşünceye katılmakta, 63 (% 31,3)’ü katılmamaktadır. “Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.” maddesinde ise öğretmenlerin 90 (% 44,8)’ı bu görüşe katıldığını, 73 (% 36,3)’ü ise bu görüşe katılmadığını ifade etmiştir. Öğretmenlerin olumsuz görüşlerinin dikkate değer bir orana ulaştığı bir diğer madde; programda “İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.” maddesidir. Söz konusu maddede çoğunluğu oluşturan 114 (% 56,7) kişi bu düşünceye katıldığını, 57 (% 28,4) kişi de katılmadığını belirtmiştir. Yine “Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.” maddesi ile ilgili 84 (% 41,8) öğretmen ifade edilen görüşe katıldığını, 72 (% 35,8) öğretmen ise ifade edilen görüşe katılmadığını beyan etmiştir.

Programın din anlayışını ortaya koyan önemli noktalardan birisi; programda İslam dini ile ilgili bilgilerin İslam’ın temel kaynakları olan Kur’an ve sünnetten yararlanılarak hazırlanmasıdır. Programda yer alan İslam dini ile ilgili bilgilerin Kur’an’a dayalı olduğu düşüncesine öğretmenlerin çoğunluğunu oluşturan 110 (% 54,7) öğretmen katıldığını, 77 (% 38,3) öğretmen ise tamamen katılmadığını ifade etmiştir. İslam dini ile ilgili bilgilerin sünnete dayalı olduğu düşüncesine ise 133 (% 66,2) öğretmen katılıyorum, 40 (% 19,9) öğretmen ise tamamen katılıyorum cevabını vermiştir.

Programda İslam dışındaki diğer dinler hakkında yer alan bilgiler ve programın bu dinlere yönelik yaklaşımı da programın din anlayışını anlama-

da önemlidir. Tablo 7'ye göre "Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir." düşüncesine 110 (% 54,7) öğretmen katılıyor, 63 (% 31,3) öğretmen ise katılmıyorum cevabını vermiştir. Öğretmenlerin 127 (% 63,2)'si programda İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanıldığı görüşüne katıldığını, 36 (% 17,9)'sı katılmadığını, 24 (% 11,9)'ü ise tamamen katıldığını belirtmiştir. Bu verilere göre öğretmenlerin büyük oranda programda İslam'ın dışında yer alan dinlere yer verildiği ve bu dinlerin ana kaynaklarına dayalı olarak öğretildiği görüşüne sahip oldukları ifade edilebilir. Kaymakcan'ın (2009: 53) araştırmasında öğretmenler % 92,3 gibi büyük bir oranla İslam'ın dışında diğer dinler hakkında bilgi verilmesini desteklemekte (2009: 52) ve öğretmenlerin % 91,9'u da bu bilgilerin Kur'an'ın anlattığı şekilde olması gerektiğini düşünmektedir (2009: 53). Öğretmenlerin % 46,8'i İslam'ın dışındaki dinlerden bahsedilirken o din mensuplarının bakış açısının göz önünde bulundurulması düşüncesine katılmamakta, % 43,2'si ise bu düşünceye katılmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin % 68'i İslam dışı dinlerin öğretimine daha fazla yer verilmesi gerektiği düşüncesindedir. Zengin'in (2010: 140) araştırmasında yer alan bulgulara göre öğretmenlerin büyük çoğunluğunu oluşturan 13 (% 65) kişi diğer dinlerle ilgili içeriği yeterli bulmuş, 6 (%30) kişi ise yeterli bulmamıştır. 1 (% 5) öğretmen ise diğer dinlerle ilgili sunulan içeriğin yeterli hatta fazla olduğu şeklinde görüş bildirmiştir. Bu bulgularla araştırmamızın bulguları birlikte değerlendirildiğinde, öğretmenlerin İslam dışındaki dinler ile ilgili bilgilerin programda yer almasına ve bu bilgilerin o dinlerin kendi kaynaklarına göre verildiği düşüncesine katıldıkları ancak bu durumu doğru bulmayıp bu bilgilerin Kur'an'a göre verilmesi gerektiğini düşündükleri belirtilebilir.

Programın din anlayışını ortaya koyan önemli verilerden birisi de programda İslam içerisinde yer alan farklı yorumların programda ne oranda kendisini bulduğu ve programın bu farklılıklara yaklaşımı konusudur. Konu ile ilgili maddeler şunlardır:

"Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir."

"İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir."

"Aleviliğe yer verilmiştir."

"Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir."

"İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır."

“Tarihsel süreçte İslam’ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.”

“Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.”

Bu maddelerin ilk dördü programda İslam içerisinde yer alan farklı anlayışların programda ne oranda yer bulduğu, son üçü de bu farklılıklara nasıl yaklaşıldığı ile ilgilidir. Yukarıdaki maddeler ile ilgili öğretmenlerin yoğunlaştığı birinci ve ikinci sırada yer alan görüşlerin incelenmesi yararlı olacaktır. “Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.” maddesi ile ilgili olarak öğretmenlerin 90 (% 44,8)’ı bu görüşe katıldığını ifade ederken, 73 (% 36,3)’ü ise katılmadığını ifade etmiştir. “İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.” maddesinde yer alan düşünceye 114 (% 56,7) öğretmen katılmıyorum şeklinde görüş bildirirken, 57 (% 28,4) öğretmen ise katılmıyorum görüşünü ortaya koymuştur. Son zamanlarda üzerinde en çok tartışılan konulardan birisi, Alevilik konusunun programda yeterince yer alıp almamasıdır. Sorular arasında yer alan “Aleviliğe yer verilmiştir.” maddesiyle ilgili olarak öğretmenlerin 135 (% 67,2)’i katıldığını, 43 (% 21,4)’ü tamamen katıldığını belirtmiştir. Dolayısıyla öğretmenlerin çoğunluğu Aleviliğin programda yeterince yer bulduğu düşüncesindedir. Kaymakcan’ın (2009: 60) araştırmasında öğretmenlerin % 87,8’i din dersinde Alevilik hakkında bilgi verilmesi gerektiği (2009: 57), % 45,7’si de din derslerinde Aleviliğe yeterince yer verildiği görüşündedir. Bizim bulgularımızla Kaymakcan’ın (2009) bulguları birlikte değerlendirildiğinde, öğretmenlerin programda Alevilik ile ilgili bilgilere yeterince yer verildiği düşüncesinde oldukları ifade edilebilir.

Araştırmamızda öğretmenlerin 130 (% 64,7)’u programda farklı tasavvufi yorumlara yer verildiğine katılmakta, 32 (% 15,9)’si de tamamen katılmaktadır. “İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.” maddesine 90 (% 44,8) öğretmen katılmadığı, 63 (% 31,3) öğretmen katıldığı cevabını vermiştir. “Tarihsel süreçte İslam’ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.” düşüncesine öğretmenlerin 132 (% 65,7)’si katıldığını, 47 (% 23,4)’si tamamen katıldığını beyan etmiştir. “Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.” maddesi ile ilgili 84 (% 41,8) öğretmen katıldığını, 72 (% 35,8) öğretmen ise katılmadığını belirtmiştir.

Yukarıdaki verilere göre öğretmenlerin çoğunluğunun programda İslam dini içerisinde yer alan farklı anlayışların yer bulduğu düşüncesinde oldukları görülmektedir. Ancak farklı fikhî ve tasavvufi yorumlar ile inançla ilgili farklı

yorumlara programda yer verilmesi ile ilgili olarak çoğunluk olumlu görüş belirtirken, olumsuz düşüncede olanların sayısı da dikkate değerdir. Bu da programda İslam içerisinde yer alan farklı yorumların yeterince yer bulmadığı düşüncesinde olan öğretmenlerinde önemli oranda olduğunu göstermektedir. Programın İslam içi farklılıklara yönelik yaklaşımı ile ilgili olarak öğretmenler din anlayışlarının tarihsel süreçte farklı olmasının doğal olduğunu düşünmektedir. Ayrıca programda İslam dini ile ilgili bilgilerin belli bir mezhep merkeze alınarak verildiği düşüncesindedir. Bununla birlikte öğretmenlerin çoğu, dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayışın benimsendiği görüşünü ortaya koymaktadır. Programda İslam dininin belli bir mezhep merkezli olarak yer alması ve mezheplerüstü yaklaşımın benimsenmesi ile ilgili olumlu ve olumsuz görüşlerin birbirine çok yakın olduğu da ifade edilmelidir. Bu bulgu da programın İslam içinde yer alan farklı yorumlara yaklaşımı ile ilgili öğretmenlerin zihninde bir netlik oluşmadığı şeklinde yorumlanabilir. Zengin'in çalışmasında ise öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun programda farklı dini inanç ve anlayışlar ile ilgili verilen bilgilerin yeterli olmadığını, Sünni-Hanefi bir İslam anlayışın programa hakim olduğunu düşündükleri ortaya konulmuştur (Zengin, 2010: 140-141. 142). Yukarıdaki bulgulara göre öğretmenlerin programın din ile ilgili farklı anlayış ve yorumlar ile ilgili verdiği bilgiler ve özellikle de farklılıklara yaklaşımı ile ilgili ifade ettikleri olumlu ve olumsuz görüşlerin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Programın çoğulculuğa verdiği yer ile son dönemde ortaya konulan eleştiriler (Kaymakcan, 2014) de göz önünde bulundurulunca programın bu yönünün geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 8. Cinsiyete Göre Programın Din Anlayışı Hakkındaki Görüşlerin Karşılaştırılması (T Testi)

Programın din anlayışı	Cinsiyet	N	X	SS	Sd	t	p																																																																																																																				
İslam ilgili bilgiler verilirken Kur'an'a dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Erkek	92	3,23	,73	183	1,27	,20																																																																																																																				
	Bayan	93	3,35	,62				İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	Erkek	90	2,82	,70	180	,47	,64	Bayan	92	2,87	,65	Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	90	2,72	,67	177	1,07	,29	Bayan	89	2,62	,63	Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	92	2,66	,87	182	,66	,51	Bayan	92	2,59	,68	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	93	2,77	,69	184	,33	,74	Bayan	93	2,81	,65	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Erkek	89	2,51	,97	158,46	,13	,90	Bayan	92	2,49	,69	Aleviliğe yer verilmiştir.	Erkek	88	3,08	,63	178	,87	,39	Bayan	92	3,15	,49	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Erkek	88	3,07	,60	179	,47	,64	Bayan	93	3,11	,52	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	88	2,91	,67	179	1,30	,19	Bayan	93	3,03	,60	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Erkek	89	3,16	,67	152,28	,04	,97	Bayan	91	3,15	,45	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32
İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	Erkek	90	2,82	,70	180	,47	,64																																																																																																																				
	Bayan	92	2,87	,65				Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	90	2,72	,67	177	1,07	,29	Bayan	89	2,62	,63	Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	92	2,66	,87	182	,66	,51	Bayan	92	2,59	,68	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	93	2,77	,69	184	,33	,74	Bayan	93	2,81	,65	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Erkek	89	2,51	,97	158,46	,13	,90	Bayan	92	2,49	,69	Aleviliğe yer verilmiştir.	Erkek	88	3,08	,63	178	,87	,39	Bayan	92	3,15	,49	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Erkek	88	3,07	,60	179	,47	,64	Bayan	93	3,11	,52	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	88	2,91	,67	179	1,30	,19	Bayan	93	3,03	,60	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Erkek	89	3,16	,67	152,28	,04	,97	Bayan	91	3,15	,45	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32	Bayan	91	2,48	,75								
Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	90	2,72	,67	177	1,07	,29																																																																																																																				
	Bayan	89	2,62	,63				Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	92	2,66	,87	182	,66	,51	Bayan	92	2,59	,68	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	93	2,77	,69	184	,33	,74	Bayan	93	2,81	,65	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Erkek	89	2,51	,97	158,46	,13	,90	Bayan	92	2,49	,69	Aleviliğe yer verilmiştir.	Erkek	88	3,08	,63	178	,87	,39	Bayan	92	3,15	,49	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Erkek	88	3,07	,60	179	,47	,64	Bayan	93	3,11	,52	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	88	2,91	,67	179	1,30	,19	Bayan	93	3,03	,60	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Erkek	89	3,16	,67	152,28	,04	,97	Bayan	91	3,15	,45	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32	Bayan	91	2,48	,75																				
Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	92	2,66	,87	182	,66	,51																																																																																																																				
	Bayan	92	2,59	,68				İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	93	2,77	,69	184	,33	,74	Bayan	93	2,81	,65	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Erkek	89	2,51	,97	158,46	,13	,90	Bayan	92	2,49	,69	Aleviliğe yer verilmiştir.	Erkek	88	3,08	,63	178	,87	,39	Bayan	92	3,15	,49	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Erkek	88	3,07	,60	179	,47	,64	Bayan	93	3,11	,52	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	88	2,91	,67	179	1,30	,19	Bayan	93	3,03	,60	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Erkek	89	3,16	,67	152,28	,04	,97	Bayan	91	3,15	,45	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32	Bayan	91	2,48	,75																																
İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	93	2,77	,69	184	,33	,74																																																																																																																				
	Bayan	93	2,81	,65				İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Erkek	89	2,51	,97	158,46	,13	,90	Bayan	92	2,49	,69	Aleviliğe yer verilmiştir.	Erkek	88	3,08	,63	178	,87	,39	Bayan	92	3,15	,49	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Erkek	88	3,07	,60	179	,47	,64	Bayan	93	3,11	,52	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	88	2,91	,67	179	1,30	,19	Bayan	93	3,03	,60	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Erkek	89	3,16	,67	152,28	,04	,97	Bayan	91	3,15	,45	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32	Bayan	91	2,48	,75																																												
İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Erkek	89	2,51	,97	158,46	,13	,90																																																																																																																				
	Bayan	92	2,49	,69				Aleviliğe yer verilmiştir.	Erkek	88	3,08	,63	178	,87	,39	Bayan	92	3,15	,49	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Erkek	88	3,07	,60	179	,47	,64	Bayan	93	3,11	,52	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	88	2,91	,67	179	1,30	,19	Bayan	93	3,03	,60	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Erkek	89	3,16	,67	152,28	,04	,97	Bayan	91	3,15	,45	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32	Bayan	91	2,48	,75																																																								
Aleviliğe yer verilmiştir.	Erkek	88	3,08	,63	178	,87	,39																																																																																																																				
	Bayan	92	3,15	,49				İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Erkek	88	3,07	,60	179	,47	,64	Bayan	93	3,11	,52	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	88	2,91	,67	179	1,30	,19	Bayan	93	3,03	,60	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Erkek	89	3,16	,67	152,28	,04	,97	Bayan	91	3,15	,45	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32	Bayan	91	2,48	,75																																																																				
İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Erkek	88	3,07	,60	179	,47	,64																																																																																																																				
	Bayan	93	3,11	,52				Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	88	2,91	,67	179	1,30	,19	Bayan	93	3,03	,60	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Erkek	89	3,16	,67	152,28	,04	,97	Bayan	91	3,15	,45	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32	Bayan	91	2,48	,75																																																																																
Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Erkek	88	2,91	,67	179	1,30	,19																																																																																																																				
	Bayan	93	3,03	,60				Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Erkek	89	3,16	,67	152,28	,04	,97	Bayan	91	3,15	,45	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32	Bayan	91	2,48	,75																																																																																												
Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Erkek	89	3,16	,67	152,28	,04	,97																																																																																																																				
	Bayan	91	3,15	,45				Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32	Bayan	91	2,48	,75																																																																																																								
Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Erkek	88	2,60	,82	177	1,01	,32																																																																																																																				
	Bayan	91	2,48	,75																																																																																																																							

Tablo 8'deki veriler incelendiğinde, erkekler ile bayanların programın din anlayışı ile ilgili maddelere verdikleri cevaplar arasında küçük farklılıklar bulunmaktadır. Ancak bu farklılıklar istatistiksel düzeyde anlamlılık seviyesine ulaşmamaktadır ($p>.05$).

Tablo 9. Yaşa Göre Programın Din Anlayışı Hakkındaki Görüşlerin Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Programın din anlayışı	Varyansın Kaynağı	Kareler	sd	Kareler	F	p	Anlamlı Fark
		Toplamı		Ortalaması			
İslam ilgili bilgiler verilirken Kur'an'a dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Gruplararası	1,461	2	,730	1,524	,220	-
	Gruplarıçi	89,111	186	,479			
	Toplam	90,571	188				
İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	Gruplararası	,174	2	,087	,184	,832	-
	Gruplarıçi	86,280	182	,474			
	Toplam	86,454	184				
Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Gruplararası	,421	2	,210	,497	,609	-
	Gruplarıçi	75,799	179	,423			
	Toplam	76,220	181				
Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Gruplararası	2,867	2	1,433	2,383	,095	-
	Gruplarıçi	110,673	184	,601			
	Toplam	113,540	186				
İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Gruplararası	1,906	2	,953	2,053	,131	-
	Gruplarıçi	86,810	187	,464			
	Toplam	88,716	189				
İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Gruplararası	3,765	2	1,883	2,709	,069	-
	Gruplarıçi	126,484	182	,695			
	Toplam	130,249	184				
Aleviliğe yer verilmiştir.	Gruplararası	,295	2	,148	,452	,637	-
	Gruplarıçi	59,074	181	,326			
	Toplam	59,370	183				
İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Gruplararası	1,197	2	,598	1,740	,178	-
	Gruplarıçi	62,587	182	,344			
	Toplam	63,784	184				
Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Gruplararası	,250	2	,125	,305	,738	-
	Gruplarıçi	74,615	182	,410			
	Toplam	74,865	184				
Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Gruplararası	,400	2	,200	,584	,559	-
	Gruplarıçi	61,927	181	,342			
	Toplam	62,326	183				
Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Gruplararası	5,849	2	2,924	4,789	,01	1-3
	Gruplarıçi	109,299	179	,611			
	Toplam	115,148	181				

**162 • ÖĞRETMENLERİN İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMININ DİN ANLAYIŞINA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ (ADANA ÖRNEĞİ)**

Tablo 9 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşları ile “Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.” maddesi ile ilgili görüşleri arasında anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır [$F(2-179)=4,789$ $p<,05$]. Farkın kaynağına bakıldığında ise 41 yaş üzeri olanlar ($X=2,8$) ile 20-30 yaş arası ($X=2,3$) arasında 41 yaş üzeri olanların lehine farklılığın olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre yaşça daha büyük olanlar, DKAB dersinin içeriği hazırlanırken mezheplerüstü bir anlayış benimsendiğini daha fazla kabul etmektedir.

Tablo 10. Çalışma Yılına Göre Programın Din Anlayışı Hakkındaki Görüşlerin Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Programın din anlayışı	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p.	Anlamlı Fark
İslam ilgili bilgiler verilirken Kur'an'a dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Gruplararası	,754	2	,377	,815	,444	-
	Gruplarıçi	82,812	179	,463			
	Toplam	83,566	181				
İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	Gruplararası	,421	2	,211	,436	,647	-
	Gruplarıçi	84,522	175	,483			
	Toplam	84,944	177				
Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Gruplararası	,869	2	,435	1,011	,366	-
	Gruplarıçi	73,908	172	,430			
	Toplam	74,777	174				
Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Gruplararası	,402	2	,201	,325	,723	-
	Gruplarıçi	109,659	177	,620			
	Toplam	110,061	179				
İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Gruplararası	,348	2	,174	,366	,694	-
	Gruplarıçi	85,467	180	,475			
	Toplam	85,814	182				
İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Gruplararası	5,989	2	2,995	4,278	,015	2-3
	Gruplarıçi	122,505	175	,700			
	Toplam	128,494	177				
Aleviliğe yer verilmiştir.	Gruplararası	,469	2	,234	,693	,501	-
	Gruplarıçi	58,797	174	,338			
	Toplam	59,266	176				
İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Gruplararası	,488	2	,244	,684	,506	-
	Gruplarıçi	62,411	175	,357			
	Toplam	62,899	177				
Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Gruplararası	,116	2	,058	,138	,871	-
	Gruplarıçi	73,681	175	,421			
	Toplam	73,798	177				
Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Gruplararası	,186	2	,093	,262	,770	-
	Gruplarıçi	61,994	174	,356			
	Toplam	62,181	176				
Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Gruplararası	8,390	2	4,195	6,997	,001	2-3
	Gruplarıçi	103,119	172	,600			
	Toplam	111,509	174				

Tablo 10'daki verilere göre örneklem içerisinde bulunan öğretmenlerin çalışma sürelerine göre programın din anlayışı ile ilgili görüşleri iki madde anlamalı bir şekilde farklılaşmaktadır. Bu maddelerden ilki; "İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır." maddesidir [F(2-175)=4,278 p<,05]. Farkın kaynağı olarak 6-15 yıl (X= 2,4) ile 16-35 yıl (X= 2,8) çalışanlar arasında 16-35 yıl çalışanlar lehine farklılaşma bulunmaktadır. Buna göre görev yıllarının ortasında olan öğretmenlerin görev yıllarının başlarında olan öğretmenlere göre programın İslam dini ile ilgili herhangi bir mezhebi esas alarak bilgi vermediğini düşündükleri ifade edilebilir. Farklılaşmanın olduğu diğer bir madde ise "Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir." maddesidir [F(2-172)=6,997 p<,05]. Bu maddede de farklılaşma; 6-15 yıl (X= 2,4) ile 16-35 yıl (X= 2,9) çalışanlar arasında 16-35 yıl arası çalışanlar lehine gerçekleşmiştir. Elde edilen bu bulguya göre meslek hayatında daha eski olan öğretmenler, daha yeni öğretmenlere göre daha fazla oranda programın ders içeriğinde mezheplerüstü bir anlayışı benimsediğini düşünmektedir. Kaymakcan'ın (2009: 58) araştırmasında öğretmenlerin çalışma yılları ile din dersinde Aleviliğe yer ver verilmesi gerektiği düşünceleri arasında anlamlılık tespit edilmiştir. Aleviliğe din dersinde yer verilmesi ile ilgili en çok olumlu görüş bildirenler 26 yıl ve üzeri çalışan öğretmenlerdir (% 93,9). En çok olumsuz görüş bildirenler ise 21-25 yıl arası çalışma yılına sahip öğretmenlerdir (% 19,2).

Programın İslam ve diğer dinler ile ilgili bilgi vermesinin temel sebeplerinden birisi, öğrencilerin diğer dinler hakkında bilgi sahibi olarak çoğulculuğun birer zenginlik olduğunun farkına varmalarını sağlamaktır. Bu durum, "Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklar.", "Farklı din ve inançlara hoşgörülü olur." şeklinde kazanımlara da yansımıştır (İlköğretim DKAB Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2010: 66). Kaymakcan (2009: 56) araştırmasında öğretmenlerin diğer dinden olanlara hoşgörülü olabilmeleri için DKAB derslerinde o dinler hakkında bilgi verilmesi gerektiği düşüncesinin çalışma yılları ile analizinde kategoriler arasında anlamlılık tespit etmiştir. Bu görüşe en çok katılan % 89,6 ile 1-5 yıl arası çalışan öğretmenler iken; en az katılanlar, 26 yıl üzerinde çalışan kıdemli öğretmenlerdir.

Tablo 11. Mezun Olunan Program Türüne Göre Programın Din Anlayışı Hakkındaki Görüşlerin Karşılaştırılması (t-Test)

Programın din anlayışı	Mezuniyet	N	X	SS	Sd	t	p																																																																																																																				
İslam ilgili bilgiler verilirken Kur'an'a dayalı bilgilere yer verilmiştir.	DKAB	70	3,29	,62	184	,07	,94																																																																																																																				
	İlahiyat	116	3,29	,71				İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	DKAB	70	2,90	,57	171,70	,99	,32	İlahiyat	112	2,80	,73	Dersin içeriğinde dinler açıklımı bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,65	,51	173,18	,25	,81	İlahiyat	112	2,67	,72	Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	70	2,66	,78	182	,74	,46	İlahiyat	114	2,57	,78	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	70	2,81	,62	184	,78	,44	İlahiyat	116	2,73	,73	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	DKAB	69	2,55	,85	182	,64	,52	İlahiyat	115	2,47	,82	Aleviliğe yer verilmiştir.	DKAB	68	3,18	,52	181	1,13	,26	İlahiyat	115	3,08	,59	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	DKAB	69	3,09	,54	182	,10	,92	İlahiyat	115	3,10	,61	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	69	2,99	,56	182	,12	,91	İlahiyat	115	2,97	,68	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	DKAB	67	3,19	,47	181	,90	,37	İlahiyat	116	3,11	,66	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21
İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	DKAB	70	2,90	,57	171,70	,99	,32																																																																																																																				
	İlahiyat	112	2,80	,73				Dersin içeriğinde dinler açıklımı bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,65	,51	173,18	,25	,81	İlahiyat	112	2,67	,72	Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	70	2,66	,78	182	,74	,46	İlahiyat	114	2,57	,78	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	70	2,81	,62	184	,78	,44	İlahiyat	116	2,73	,73	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	DKAB	69	2,55	,85	182	,64	,52	İlahiyat	115	2,47	,82	Aleviliğe yer verilmiştir.	DKAB	68	3,18	,52	181	1,13	,26	İlahiyat	115	3,08	,59	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	DKAB	69	3,09	,54	182	,10	,92	İlahiyat	115	3,10	,61	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	69	2,99	,56	182	,12	,91	İlahiyat	115	2,97	,68	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	DKAB	67	3,19	,47	181	,90	,37	İlahiyat	116	3,11	,66	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21	İlahiyat	113	2,61	,84								
Dersin içeriğinde dinler açıklımı bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,65	,51	173,18	,25	,81																																																																																																																				
	İlahiyat	112	2,67	,72				Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	70	2,66	,78	182	,74	,46	İlahiyat	114	2,57	,78	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	70	2,81	,62	184	,78	,44	İlahiyat	116	2,73	,73	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	DKAB	69	2,55	,85	182	,64	,52	İlahiyat	115	2,47	,82	Aleviliğe yer verilmiştir.	DKAB	68	3,18	,52	181	1,13	,26	İlahiyat	115	3,08	,59	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	DKAB	69	3,09	,54	182	,10	,92	İlahiyat	115	3,10	,61	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	69	2,99	,56	182	,12	,91	İlahiyat	115	2,97	,68	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	DKAB	67	3,19	,47	181	,90	,37	İlahiyat	116	3,11	,66	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21	İlahiyat	113	2,61	,84																				
Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	70	2,66	,78	182	,74	,46																																																																																																																				
	İlahiyat	114	2,57	,78				İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	70	2,81	,62	184	,78	,44	İlahiyat	116	2,73	,73	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	DKAB	69	2,55	,85	182	,64	,52	İlahiyat	115	2,47	,82	Aleviliğe yer verilmiştir.	DKAB	68	3,18	,52	181	1,13	,26	İlahiyat	115	3,08	,59	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	DKAB	69	3,09	,54	182	,10	,92	İlahiyat	115	3,10	,61	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	69	2,99	,56	182	,12	,91	İlahiyat	115	2,97	,68	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	DKAB	67	3,19	,47	181	,90	,37	İlahiyat	116	3,11	,66	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21	İlahiyat	113	2,61	,84																																
İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	70	2,81	,62	184	,78	,44																																																																																																																				
	İlahiyat	116	2,73	,73				İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	DKAB	69	2,55	,85	182	,64	,52	İlahiyat	115	2,47	,82	Aleviliğe yer verilmiştir.	DKAB	68	3,18	,52	181	1,13	,26	İlahiyat	115	3,08	,59	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	DKAB	69	3,09	,54	182	,10	,92	İlahiyat	115	3,10	,61	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	69	2,99	,56	182	,12	,91	İlahiyat	115	2,97	,68	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	DKAB	67	3,19	,47	181	,90	,37	İlahiyat	116	3,11	,66	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21	İlahiyat	113	2,61	,84																																												
İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	DKAB	69	2,55	,85	182	,64	,52																																																																																																																				
	İlahiyat	115	2,47	,82				Aleviliğe yer verilmiştir.	DKAB	68	3,18	,52	181	1,13	,26	İlahiyat	115	3,08	,59	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	DKAB	69	3,09	,54	182	,10	,92	İlahiyat	115	3,10	,61	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	69	2,99	,56	182	,12	,91	İlahiyat	115	2,97	,68	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	DKAB	67	3,19	,47	181	,90	,37	İlahiyat	116	3,11	,66	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21	İlahiyat	113	2,61	,84																																																								
Aleviliğe yer verilmiştir.	DKAB	68	3,18	,52	181	1,13	,26																																																																																																																				
	İlahiyat	115	3,08	,59				İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	DKAB	69	3,09	,54	182	,10	,92	İlahiyat	115	3,10	,61	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	69	2,99	,56	182	,12	,91	İlahiyat	115	2,97	,68	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	DKAB	67	3,19	,47	181	,90	,37	İlahiyat	116	3,11	,66	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21	İlahiyat	113	2,61	,84																																																																				
İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	DKAB	69	3,09	,54	182	,10	,92																																																																																																																				
	İlahiyat	115	3,10	,61				Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	69	2,99	,56	182	,12	,91	İlahiyat	115	2,97	,68	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	DKAB	67	3,19	,47	181	,90	,37	İlahiyat	116	3,11	,66	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21	İlahiyat	113	2,61	,84																																																																																
Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	DKAB	69	2,99	,56	182	,12	,91																																																																																																																				
	İlahiyat	115	2,97	,68				Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	DKAB	67	3,19	,47	181	,90	,37	İlahiyat	116	3,11	,66	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21	İlahiyat	113	2,61	,84																																																																																												
Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibarıyla aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	DKAB	67	3,19	,47	181	,90	,37																																																																																																																				
	İlahiyat	116	3,11	,66				Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21	İlahiyat	113	2,61	,84																																																																																																								
Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	DKAB	68	2,46	,74	179	1,25	,21																																																																																																																				
	İlahiyat	113	2,61	,84																																																																																																																							

Tablo 11'deki verilere göre öğretmenlerin programın din anlayışı ile ilgili görüşlerinde mezun oldukları program türünün istatistiksel anlamda bir farklılaşma meydana getirmediği görülmektedir. Kaymakcan'ın (2009) araştırmasında öğretmenlerin mezun oldukları programa göre İslam dışındaki

dinlerin öğretiminin programda daha fazla yer alması gerektiği düşüncesinde olmaları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Kaymakcan'ın (2009: 54) bulgularına göre konuyla ilgili en yüksek oranlar şu şekildedir: Bu düşünceye Yüksek İslam Enstitüsü mezunları % 70,4, İlahiyat Eski Lisans mezunları % 69,5 oranında katılmamakta, İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans mezunları % 61,4, İlköğretim DKAB Öğretmenliği mezunları ise % 63,9 oranında katılmaktadır. Buna göre daha eski yıllarda bir yükseköğretim kurumundan mezun olanların İslam dışındaki dinlerin programda yeterli oranda öğretildiğini düşündüğü söylenebilir. Yine Kaymakcan'ın (2009: 56) araştırmasına göre "Öğrencilerin diğer dinden olanlara karşı daha hoşgörülü olabilmeleri için onların dinlerini DKAB derslerinde öğrenmeleri gerekir." düşüncesine en fazla katıldığını belirten öğretmenler % 88,5 oran ile İlahiyat Tezsiz Yüksek Lisans ve İlköğretim DKAB Öğretmenliği bölümü mezunu, en az katılan öğretmenler ise % 66,7 ile Yüksek İslam Enstitüsü mezunudur.

Tablo 12. Lisansüstü Eğitim Yapma Durumuna Göre Programın Din Anlayışı Hakkındaki Görüşlerin Karşılaştırılması (T Test)

Programın din anlayışı	Lisansüstü Eğitim	N	X	SS	Sd	t	p																																																																																																																				
İslam ilgili bilgiler verilirken Kur'an'a dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Yapmadım	132	3,30	,66	158	1,13	,26																																																																																																																				
	Yaptım	28	3,14	,76				İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	Yapmadım	130	2,82	,64	154	,59	,56	Yaptım	26	2,73	,78	Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,65	,61	31,95	,13	,90	Yaptım	27	2,63	,84	Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	132	2,62	,74	30,69	,78	,44	Yaptım	26	2,46	,99	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	131	2,79	,64	35,34	,78	,44	Yaptım	29	2,66	,86	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Yapmadım	131	2,52	,80	157	1,37	,17	Yaptım	28	2,29	,90	Aleviliğe yer verilmiştir.	Yapmadım	129	3,16	,54	156	1,67	,10	Yaptım	29	2,97	,63	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Yapmadım	130	3,06	,59	157	,22	,82	Yaptım	29	3,03	,57	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	130	2,98	,62	36,65	,99	,33	Yaptım	29	2,83	,76	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Yapmadım	129	3,12	,57	156	,11	,91	Yaptım	29	3,14	,69	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18
İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	Yapmadım	130	2,82	,64	154	,59	,56																																																																																																																				
	Yaptım	26	2,73	,78				Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,65	,61	31,95	,13	,90	Yaptım	27	2,63	,84	Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	132	2,62	,74	30,69	,78	,44	Yaptım	26	2,46	,99	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	131	2,79	,64	35,34	,78	,44	Yaptım	29	2,66	,86	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Yapmadım	131	2,52	,80	157	1,37	,17	Yaptım	28	2,29	,90	Aleviliğe yer verilmiştir.	Yapmadım	129	3,16	,54	156	1,67	,10	Yaptım	29	2,97	,63	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Yapmadım	130	3,06	,59	157	,22	,82	Yaptım	29	3,03	,57	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	130	2,98	,62	36,65	,99	,33	Yaptım	29	2,83	,76	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Yapmadım	129	3,12	,57	156	,11	,91	Yaptım	29	3,14	,69	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18	Yaptım	27	2,33	,88								
Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,65	,61	31,95	,13	,90																																																																																																																				
	Yaptım	27	2,63	,84				Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	132	2,62	,74	30,69	,78	,44	Yaptım	26	2,46	,99	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	131	2,79	,64	35,34	,78	,44	Yaptım	29	2,66	,86	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Yapmadım	131	2,52	,80	157	1,37	,17	Yaptım	28	2,29	,90	Aleviliğe yer verilmiştir.	Yapmadım	129	3,16	,54	156	1,67	,10	Yaptım	29	2,97	,63	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Yapmadım	130	3,06	,59	157	,22	,82	Yaptım	29	3,03	,57	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	130	2,98	,62	36,65	,99	,33	Yaptım	29	2,83	,76	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Yapmadım	129	3,12	,57	156	,11	,91	Yaptım	29	3,14	,69	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18	Yaptım	27	2,33	,88																				
Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	132	2,62	,74	30,69	,78	,44																																																																																																																				
	Yaptım	26	2,46	,99				İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	131	2,79	,64	35,34	,78	,44	Yaptım	29	2,66	,86	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Yapmadım	131	2,52	,80	157	1,37	,17	Yaptım	28	2,29	,90	Aleviliğe yer verilmiştir.	Yapmadım	129	3,16	,54	156	1,67	,10	Yaptım	29	2,97	,63	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Yapmadım	130	3,06	,59	157	,22	,82	Yaptım	29	3,03	,57	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	130	2,98	,62	36,65	,99	,33	Yaptım	29	2,83	,76	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Yapmadım	129	3,12	,57	156	,11	,91	Yaptım	29	3,14	,69	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18	Yaptım	27	2,33	,88																																
İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	131	2,79	,64	35,34	,78	,44																																																																																																																				
	Yaptım	29	2,66	,86				İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Yapmadım	131	2,52	,80	157	1,37	,17	Yaptım	28	2,29	,90	Aleviliğe yer verilmiştir.	Yapmadım	129	3,16	,54	156	1,67	,10	Yaptım	29	2,97	,63	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Yapmadım	130	3,06	,59	157	,22	,82	Yaptım	29	3,03	,57	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	130	2,98	,62	36,65	,99	,33	Yaptım	29	2,83	,76	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Yapmadım	129	3,12	,57	156	,11	,91	Yaptım	29	3,14	,69	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18	Yaptım	27	2,33	,88																																												
İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Yapmadım	131	2,52	,80	157	1,37	,17																																																																																																																				
	Yaptım	28	2,29	,90				Aleviliğe yer verilmiştir.	Yapmadım	129	3,16	,54	156	1,67	,10	Yaptım	29	2,97	,63	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Yapmadım	130	3,06	,59	157	,22	,82	Yaptım	29	3,03	,57	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	130	2,98	,62	36,65	,99	,33	Yaptım	29	2,83	,76	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Yapmadım	129	3,12	,57	156	,11	,91	Yaptım	29	3,14	,69	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18	Yaptım	27	2,33	,88																																																								
Aleviliğe yer verilmiştir.	Yapmadım	129	3,16	,54	156	1,67	,10																																																																																																																				
	Yaptım	29	2,97	,63				İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Yapmadım	130	3,06	,59	157	,22	,82	Yaptım	29	3,03	,57	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	130	2,98	,62	36,65	,99	,33	Yaptım	29	2,83	,76	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Yapmadım	129	3,12	,57	156	,11	,91	Yaptım	29	3,14	,69	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18	Yaptım	27	2,33	,88																																																																				
İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Yapmadım	130	3,06	,59	157	,22	,82																																																																																																																				
	Yaptım	29	3,03	,57				Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	130	2,98	,62	36,65	,99	,33	Yaptım	29	2,83	,76	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Yapmadım	129	3,12	,57	156	,11	,91	Yaptım	29	3,14	,69	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18	Yaptım	27	2,33	,88																																																																																
Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Yapmadım	130	2,98	,62	36,65	,99	,33																																																																																																																				
	Yaptım	29	2,83	,76				Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Yapmadım	129	3,12	,57	156	,11	,91	Yaptım	29	3,14	,69	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18	Yaptım	27	2,33	,88																																																																																												
Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Yapmadım	129	3,12	,57	156	,11	,91																																																																																																																				
	Yaptım	29	3,14	,69				Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18	Yaptım	27	2,33	,88																																																																																																								
Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Yapmadım	129	2,56	,77	154	1,35	,18																																																																																																																				
	Yaptım	27	2,33	,88																																																																																																																							

Tablo 12'deki veriler incelendiğinde öğretmenlerin lisansüstü eğitim görmelerine göre programın din anlayışı ile ilgili görüşleri arasında bir farklılaşma ortaya çıkmamıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında örneklem grubunda lisansüstü öğrenim görmüş öğretmenlerin sayıca çok az olmasının etkili olduğu ifade edilebilir.

Tablo 13. Programı İnceleme Durumuna Göre Programın Din Anlayışı Hakkındaki Görüşlerin Karşılaştırılması (T Test)

Programın din anlayışı	Programı...	N	X	SS	sd	t	p																																																																																																																				
İslam ilgili bilgiler verilirken Kur'an'a dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	3,4127	,63842	161	2,37	,02																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	100	3,1600	,67749				İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	Bütünüyle inceledim.	59	2,8814	,64553	157	,82	,42	Kısmen inceledim.	100	2,7900	,70058	Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	61	2,6557	,68032	155	,31	,76	Kısmen inceledim.	96	2,6875	,60372	Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6613	,78810	159	,85	,40	Kısmen inceledim.	99	2,5556	,75892	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	2,7460	,76133	107,54	,48	,63	Kısmen inceledim.	100	2,8000	,58603	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Bütünüyle inceledim.	63	2,5873	,87316	160	,69	,49	Kısmen inceledim.	99	2,4949	,80018	Aleviliğe yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	61	3,1803	,56297	158	1,33	,19	Kısmen inceledim.	99	3,0606	,54992	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	3,2063	,57245	159	2,06	,04	Kısmen inceledim.	98	3,0102	,60060	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,0000	,72429	159	,86	,39	Kısmen inceledim.	99	2,9091	,60762	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,2258	,58448	158	1,58	,11	Kısmen inceledim.	98	3,0714	,61342	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11
İslam dışındaki dinler hakkında bilgi verilirken o dinlerin ana kaynaklarına dayanılmıştır.	Bütünüyle inceledim.	59	2,8814	,64553	157	,82	,42																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	100	2,7900	,70058				Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	61	2,6557	,68032	155	,31	,76	Kısmen inceledim.	96	2,6875	,60372	Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6613	,78810	159	,85	,40	Kısmen inceledim.	99	2,5556	,75892	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	2,7460	,76133	107,54	,48	,63	Kısmen inceledim.	100	2,8000	,58603	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Bütünüyle inceledim.	63	2,5873	,87316	160	,69	,49	Kısmen inceledim.	99	2,4949	,80018	Aleviliğe yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	61	3,1803	,56297	158	1,33	,19	Kısmen inceledim.	99	3,0606	,54992	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	3,2063	,57245	159	2,06	,04	Kısmen inceledim.	98	3,0102	,60060	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,0000	,72429	159	,86	,39	Kısmen inceledim.	99	2,9091	,60762	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,2258	,58448	158	1,58	,11	Kısmen inceledim.	98	3,0714	,61342	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11	Kısmen inceledim.	97	2,4433	,73554								
Dersin içeriğinde dinler açılımlı bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	61	2,6557	,68032	155	,31	,76																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	96	2,6875	,60372				Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6613	,78810	159	,85	,40	Kısmen inceledim.	99	2,5556	,75892	İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	2,7460	,76133	107,54	,48	,63	Kısmen inceledim.	100	2,8000	,58603	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Bütünüyle inceledim.	63	2,5873	,87316	160	,69	,49	Kısmen inceledim.	99	2,4949	,80018	Aleviliğe yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	61	3,1803	,56297	158	1,33	,19	Kısmen inceledim.	99	3,0606	,54992	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	3,2063	,57245	159	2,06	,04	Kısmen inceledim.	98	3,0102	,60060	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,0000	,72429	159	,86	,39	Kısmen inceledim.	99	2,9091	,60762	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,2258	,58448	158	1,58	,11	Kısmen inceledim.	98	3,0714	,61342	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11	Kısmen inceledim.	97	2,4433	,73554																				
Farklı fikhî yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6613	,78810	159	,85	,40																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	99	2,5556	,75892				İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	2,7460	,76133	107,54	,48	,63	Kısmen inceledim.	100	2,8000	,58603	İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Bütünüyle inceledim.	63	2,5873	,87316	160	,69	,49	Kısmen inceledim.	99	2,4949	,80018	Aleviliğe yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	61	3,1803	,56297	158	1,33	,19	Kısmen inceledim.	99	3,0606	,54992	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	3,2063	,57245	159	2,06	,04	Kısmen inceledim.	98	3,0102	,60060	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,0000	,72429	159	,86	,39	Kısmen inceledim.	99	2,9091	,60762	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,2258	,58448	158	1,58	,11	Kısmen inceledim.	98	3,0714	,61342	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11	Kısmen inceledim.	97	2,4433	,73554																																
İnançla ilgili farklı yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	2,7460	,76133	107,54	,48	,63																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	100	2,8000	,58603				İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Bütünüyle inceledim.	63	2,5873	,87316	160	,69	,49	Kısmen inceledim.	99	2,4949	,80018	Aleviliğe yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	61	3,1803	,56297	158	1,33	,19	Kısmen inceledim.	99	3,0606	,54992	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	3,2063	,57245	159	2,06	,04	Kısmen inceledim.	98	3,0102	,60060	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,0000	,72429	159	,86	,39	Kısmen inceledim.	99	2,9091	,60762	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,2258	,58448	158	1,58	,11	Kısmen inceledim.	98	3,0714	,61342	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11	Kısmen inceledim.	97	2,4433	,73554																																												
İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.	Bütünüyle inceledim.	63	2,5873	,87316	160	,69	,49																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	99	2,4949	,80018				Aleviliğe yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	61	3,1803	,56297	158	1,33	,19	Kısmen inceledim.	99	3,0606	,54992	İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	3,2063	,57245	159	2,06	,04	Kısmen inceledim.	98	3,0102	,60060	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,0000	,72429	159	,86	,39	Kısmen inceledim.	99	2,9091	,60762	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,2258	,58448	158	1,58	,11	Kısmen inceledim.	98	3,0714	,61342	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11	Kısmen inceledim.	97	2,4433	,73554																																																								
Aleviliğe yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	61	3,1803	,56297	158	1,33	,19																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	99	3,0606	,54992				İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	3,2063	,57245	159	2,06	,04	Kısmen inceledim.	98	3,0102	,60060	Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,0000	,72429	159	,86	,39	Kısmen inceledim.	99	2,9091	,60762	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,2258	,58448	158	1,58	,11	Kısmen inceledim.	98	3,0714	,61342	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11	Kısmen inceledim.	97	2,4433	,73554																																																																				
İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	63	3,2063	,57245	159	2,06	,04																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	98	3,0102	,60060				Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,0000	,72429	159	,86	,39	Kısmen inceledim.	99	2,9091	,60762	Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,2258	,58448	158	1,58	,11	Kısmen inceledim.	98	3,0714	,61342	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11	Kısmen inceledim.	97	2,4433	,73554																																																																																
Farklı tasavvufi yorumlara yer verilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,0000	,72429	159	,86	,39																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	99	2,9091	,60762				Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,2258	,58448	158	1,58	,11	Kısmen inceledim.	98	3,0714	,61342	Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11	Kısmen inceledim.	97	2,4433	,73554																																																																																												
Tarihsel süreçte İslam'ın özü itibariyle aynı kaldığı, din anlayışlarının farklılaştığı kabul edilmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	3,2258	,58448	158	1,58	,11																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	98	3,0714	,61342				Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11	Kısmen inceledim.	97	2,4433	,73554																																																																																																								
Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.	Bütünüyle inceledim.	62	2,6452	,81173	157	1,62	,11																																																																																																																				
	Kısmen inceledim.	97	2,4433	,73554																																																																																																																							

Tablo 13'e göre öğretmenlerin programı inceleme durumları, iki madde de programın din anlayışının programa yansımaları ile ilgili görüşlerini farklılaştırmıştır. Farklılaşmanın olduğu maddelerden ilki; "İslam ilgili bilgiler verilirken Kur'an'a dayalı bilgilere yer verilmiştir." maddesidir [$t(161)=2,37$ $p<,05$]. Programı bütünüyle incelediğini belirten öğretmenlerin puan ortalamaları $X=3,4127$ iken, programı kısmen inceleyen öğretmenlerin puan ortalamaları $X=3,1600$ 'dür. Bu bulguya göre programı bütünüyle incelediğini ifade eden öğretmenlerin kısmen inceleyenlere oranla programda İslam ilgili bilgilerin Kur'an'a dayalı olarak verildiğini daha fazla düşündükleri söylenebilir. Öğretmenlerin programı inceleme durumlarının öğretmenlerin programın din anlayışı ile ilgili görüşlerini farklılaştırdığı diğer bir madde ise "İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir." maddesidir [$t(159)=2,06$ $p<,05$]. Programı bütünüyle inceleyen öğretmenlerin puan ortalamaları $X=3,2063$ iken, programı kısmen inceleyenlerin puan ortalamaları $X=3,0102$ 'dir. Bu maddede de programı bütünüyle inceleyen öğretmenlerin İslam ile ilgili bilgiler verilirken sünnete dayalı bilgilerin esas alındığı düşüncesinde oldukları ifade edilebilir.

Sonuç

Adana ilinde 2013-2014 eğitim öğretim yılında ilköğretim okullarında görev yapan DKAB dersi öğretmenlerinin yürürlükte olan din öğretimi programının din anlayışını konu edinen bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre;

- Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre programın din anlayışı ile ilgili görüşlerinde farklılaşma olmadığı şeklindeki birinci hipotezimiz desteklenmiştir. Bununla birlikte öğretmenlerin yaşları, programın din anlayışına yönelik görüşlerinde herhangi bir farklılık oluşturmamaktadır" biçiminde ifade edilen ikinci hipotezimiz doğrulanmamıştır.
- Araştırma bulgularına göre "Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir." maddesinde 41 yaş üzeri olan öğretmenler ile 20-30 yaş arasındakiler arasında 41 yaş üzeri olanlar lehine farklılık tespit edilmiştir.
- "Öğretmenlerin çalışma yılları, programın din anlayışı ile ilgili görüşlerini farklılaştıracaktır" şeklinde ifade edilen üçüncü hipotezimiz destek bulunmuştur. "İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır." ve "Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir." maddelerinde 6-15 yıl çalışanlar ile 16-35

yıl çalışanlar arasında 16-35 yıl çalışanlar lehine farklılaşma tespit edilmiştir.

- Öğretmenlerin mezun oldukları program türünün (Hipotez 4) ve lisansüstü eğitim yapma durumlarının (Hipotez 5) programın din anlayışı ile ilgili görüşlerinde istatistiksel anlamda bir farklılaşma meydana getirmediği tespit edilmiştir, Buna göre dördüncü ve beşinci hipotezler desteklenmemiştir.
- “Öğretmenlerin programı inceleme durumları, programın din anlayışı hakkındaki görüşlerinde farklılaşma oluşturacaktır” şeklindeki hipotezimiz desteklenmiştir. Araştırma bulgularına göre iki maddede farklılaşma tespit edilmiştir. Bu maddelerden ilki; “İslam ilgili bilgiler verilirken Kur’an’a dayalı bilgilere yer verilmiştir.” maddesidir. Bulgulara göre programı bütünüyle incelediğini ifade eden öğretmenler, kısmen inceleyenlere göre programda İslam ilgili bilgilerin Kur’an’a dayalı olarak verildiği görüşünü daha fazla ifade etmiştir. Farklılaşmanın ortaya çıktığı diğer bir madde ise “İslam ilgili bilgiler verilirken Sünnete dayalı bilgilere yer verilmiştir.” maddesidir. Programı bütünüyle inceleyen öğretmenler, incelemeyenlere göre İslam ile ilgili bilgiler verilirken sünnete dayalı bilgilerin esas alındığı düşüncesini daha fazla benimsemiştir.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin programın sahip olduğu din anlayışını yansıtmama durumunu tespit etmeyi hedefleyen maddeler ile ilgili genellikle olumlu düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Ancak “İslam dini ile ilgili bilgiler verilirken herhangi bir mezhep esas alınmamıştır.” ile “Dersin içeriğinde mezheplerüstü bir anlayış benimsenmiştir.” maddeleri olumsuz düşüncelerin daha çok olduğu maddelerdir. Bu durum, öğretmenlerin, programın din anlayışı arasında yer alan İslam içerisinde yer alan farklı din anlayışları hakkında bilgi verilirken onların ortak noktalarından hareket etme prensibinin programa tam olarak yansıtılmadığı görüşünde olduklarını göstermektedir. Yine bulgulara göre öğretmenler İslam ile ilgili bilgi verilirken Kur’an ve sünnetin esas alındığı görüşündedir. Programda İslam içerisinde yer alan farklı din anlayışlarının programda yer alması ile ilgili olarak öğretmenlerin çoğunun farklı fıkhi ve tasavvufi yorumlar ile inançla ilgili yorumlara programda yer verildiği görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle İslam içerisinde yer alan farklı yorumlar içerisinde yer alan Alevilik ile ilgili soruda da öğretmenlerin çoğu programda Aleviliğe yer verildiği düşüncesindedir.

Araştırmada programın İslam'ın dışındaki dinlere yaklaşımı ile ilgili olarak öğretmenlerin çoğunluğunun programın dinler açılımlı bir anlayışı benimsediği ve İslam'ın dışındaki dinler hakkındaki bilgilerin o dinlerin ana kaynakları esas alınarak verildiği düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir.

Adana ili ilköğretim okullarında görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenleri üzerine yapılan bu çalışmanın örnekleme ile sınırlı olduğu düşünülürse çalışma örnekleminin genişletilmesi, eğitim-öğretimin bütün paydaşları üzerine çalışmalar yapılması Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı geliştirme çalışmaları için önemlidir. Çünkü programın ortaya koyduğu din anlayışının programa yansımalarının ölçülmesinde paydaşların programı değerlendirmeleri, program üzerine çalışmalar yapanların programı daha uygulanabilir hale getirmeleri noktasında önemli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca öğretmenlerin programın dinbilimsel yaklaşımı hakkında daha fazla bilgilendirilmelerinin sağlanması öğretmenlerin programı uygularken daha hassas olmaları sonucunu beraberinde getirebilecektir. Bu da teori ile pratiğin uyum içerisinde devam etmesini sağlayacaktır.

Kaynaklar:

- Gömleksiz, M. N. (2005). Yeni ilköğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 5(2), 339-384.
- Işıkdöğen, D. ve Korukcu, A. (2008). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı ve öğretmenlerin programa yönelik görüşleri. *Dini Araştırmalar* 11 (32), 237-258.
- *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi (4. 5. 6. 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu* (2010). Ankara: MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.
- Karataş, S. ve Tabak, N. (2010). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim* 3 (1), 56-65.
- Kaymakcan, R. (2009). *Öğretmenlerine göre din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri. yeni eğilimler: çoğulculuk ve yapılandırmacılık*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kaymakcan, R. (2007). *Yeni ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programı. inceleme ve değerlendirme raporu*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi: Eğitim Reformu Girişimi.
- Kaymakcan, R. (2014). AİHM din dersi kararı nasıl anlaşılmalı?. *DEM Dergi* 1(2), 60-62.
- Zengin, M. (2010/2). Yeni ilköğretim DKAB öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (22), 121-160.